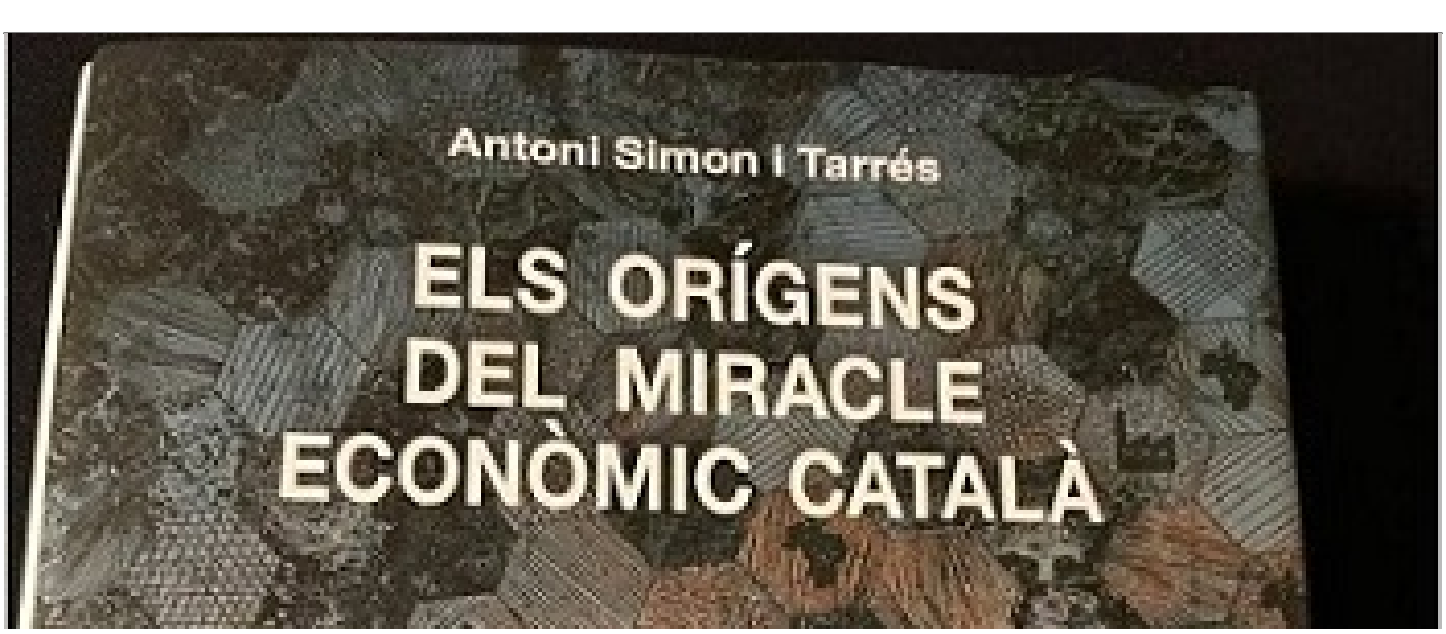

'Els orígens del miracle econòmic català': una lectura

Autor: Joan Canadell
Data de publicació: 11-01-2022

En Joan Canadell s'ha llegit el llibre "Els orígens del miracle econòmic català" de l'Antoni Simon i Tarrés i n'ha fet un resum per mitjà de més de 20 piulades. Nosaltres les hem resumides en un text unitari. El miracle econòmic català no comença al segle XVIII, com se'ns ha volgut fer creure, sinó a finals del segle XV amb l'anomenada Sentència Arbitral de Guadalupe i, entre d'altres coses que explica En Canadell, amb l'or, la plata i les espècies que venien d'Amèrica —afegim nosaltres— .

Acabo de llegir un llibre molt interessant: Els orígens del miracle econòmic català, de l'Antoni Simon i Tarrés, publicat per Dalmau Editors. En recomano la lectura. I fins al final. A més, crec que hauria de ser matèria de treball a totes les escoles. Per mitjà d'aquesta publicació es pot entendre per què durant cinc segles els catalans hem dominat l'economia de la Península i, puntualment i en sectors específics, la d'Europa. Faré un resum molt breu d'aquest llibre.

L'element clau del miracle fou el sistema de propietat i distribució agrària després de la revolució dels remences i la Sentència Arbitral de Guadalupe del 1486. La sentència va suposar que fossin suprimits els mals usos i que qui treballava la terra en tingués l'usdefruit o la propietat. I això només es va esdevenir a Catalunya. Aleshores, la institució de la masia va agafar un paper fonamental perquè s'havia convertit en una entitat independent i no subsidiària per a conrear els camps. La masia ja no depenia de cap altre poder: ni dels senyors ni de l'església. Serà, per tant, l'element transformador per antonomàsia. Després de la Sentència, aquesta unitat de producció va organitzar el treball a partir d'una base familiar en la qual es va potenciar la diversitat productiva. S'hi va combinar l'agricultura i la ramaderia i es va potenciar la pluriactivitat en general. Així, molts masos es dedicaran, a banda del cultiu dels camps, a manufactures diverses, com són ara els destil·lats, les filatures, el glaç, el carbó, el vidre i el ferro.

D'altra banda, des del 1550 fins al 1640 Barcelona descentralitza la seva indústria i l'estén per tota la corona

metropolitana, de manera que l'activitat industrial arriba a Mataró, Ripoll, Igualada, Vilanova, Girona, Lleida, Reus o Sant Feliu de Guíxols. Veiem, doncs, que el territori català queda articulat econòmicament i, a més a més, s'urbanitza en funció de la gran metròpoli barcelonina. Cada vila s'especialitza en un tipus d'indústria i l'esperit emprenedor i capitalista, que ja provenia de la tradició baixmedieval, millora el nivell de renda i les fortunes de pagesos i menestrals.

A final del segle XVII, la fabricació de destil·lats o aiguardent, que s'havia consolidat durant el segle XVI, va ser clau per a l'equilibri de la balança comercial i va suposar l'inici de la fase d'industrialització generalitzada. Una història d'èxit.

Tant és així, que al segle XVIII és només a Catalunya i a la Llombardia ?és a dir, a l'Europa meridional? on assistim a la primera industrialització pel que fa al continent europeu. A mitjan segle XVIII l'economia catalana s'endinsa cap a una economia capitalista de producció en massa no només «per al mercat intern», sinó també per a l'exportació.

La causa principal és la intensificació i especialització agrària del sector vitivinícola que s'havia encetat a finals del s. XVII ?sobretot a partir del 1660?, l'eix del qual eren, com ha estat dit, l'alliberament de les masies. El vi i l'aiguardent que s'hi fabricaven anaven destinats al mercat mediterrani, però també a l'Atlàntic.

L'èxit de l'exportació dels aiguardents va servir de preludi per potenciar la venda també de tot tipus de manufactura. En especial la tèxtil: tant la llana com el cotó, les indianes, la seda... Barcelona era a final de segle XVIII la líder europea en producció d'indianes.

Així, al segle XVIII la pagesia que es dedicava al sector tèxtil era molt important a gran part del país. Tant és així, que va reeixir a crear una màquina de filatura de cotó anomenada La Bergadana, que va arribar a desplaçar les angleses per tal com era molt més productiva. Va ser el preludi de l'adopció de la màquina de vapor, que es va implantar per primer cop a Catalunya el 1833.

D'altra banda, també al segle XVIII havien estat creades grans manufactures de caràcter estatal, és a dir, aixecades pels borbons. Però no van ser viables econòmicament, de manera que no van engegar cap procés industrialitzador a casa nostra ?a diferència de l'estructura familiar catalana, que sí que va tenir, com hem dit, un gran èxit en aquest àmbit?: «En realitat, la mala política industrial dels borbons a Catalunya va ser la cosa més positiva que aportà l'absolutisme borbònic al nostre procés industrialitzador» (J. Fontana).

D'altra banda, els Borbons van dissenyar al segle XVIII els primers projectes d'infraestructures viàries. Ara bé, com que estaven més pendents de les necessitats militars que de les comercials, no van ajudar l'economia catalana. L'Estat no hi intervingué d'una manera més o menys eficaç fins ben entrat el segle XIX. En Josep Fontana ha constatat posicionaments antiindustrialistes de la major part de les elits espanyoles durant la primera meitat del segle XIX, una actitud retrògrada que va suposar dificultats molt serioses per al creixement econòmic. El cas és que encara ara en l'actualitat Catalunya pateix un dèficit en infraestructures.

Però tornem a la industrialització del segle XVIII. Com hem llegit més amunt, els canvis tecnològics també van ser clau en la industrialització de Catalunya. Alguns exemples més. La millora que el químic francès J. E. Adam va introduir en la destil·lació d'aiguardents a finals del segle XVIII, de seguida la van adaptar artesans catalans. En efecte, el 1807 hi havia en funcionament a Barcelona una fàbrica de baròmetres, termòmetres, aeròmetres i pesadors de licors ?ginys clau per a la industria d'aiguardent?. Estava supervisada per l'escola de Quimica i Mecànica de la Junta de Comerç.

I és que un altre factor clau va ser l'associacionisme empresarial. Dels gremis i confraries medievals ?i no oblidem els Consolats del Mar, sobretot el de Barcelona, que va durar fins a la derrota del 1714? es passa al segle XVII amb la tecnificació a les associacions cotoneres o bé a la Junta de Comerç ?l'associació hereva del citat Consolat de Mar i predecessora de la Cambra de Comerç actual?, que tindrà un paper fonamental en la creació d'escoles tècniques.

També a Catalunya hom va millorar la màquina de vapor de Watt. Aquesta millora va venir a través de la «Màquina de Sant Ponç», anomenada de «doble efecte», la qual va perfeccionar la potència de la màquina de vapor de Watt. La Màquina de Sant Ponç també havia estat impulsada per la càtedra de mecànica de la Junta de Comerç.

Resumint, els factors clau de la industrialització del segle XVI-XVII van ser, primer, l'alliberament de la pagesia i, en segon lloc, la diversitat productiva dels la masos; tercerament, la creació d'una xarxa de viles industrials al voltant de Barcelona; en quart lloc, hi ha el fenomen de l'especialització industrial en cadascuna d'aquestes poblacions. Cinquenament, tenim la creació d'escoles d'oficis (mercès a elles van millorar molt els nivells d'alfabetització i escolarització a Catalunya, que seran comparables als del nord d'Itàlia, Anglaterra, Holanda i Sud d'Alemanya); en sisena posició cal parlar de l'esperit emprenedor i capitalista de molts catalans, que ja provenia de la tradició

baixmedieval, un esperit que va ser fonamental perquè pagesos i menestrals milloressin el seu nivell de renda i fortunes; I, finalment, cal remarcar que també va ajudar la indústria catalana naixent la forma de govern pròpia i anterior a la de la desfeta del 1714. L'afavoria una cultura civicopolítica altament representativa i participativa: es practicava la insaculació, les rotacions de càrrecs i la cultura deliberativa i es mantenien la immunitat dels representants, el secret de les deliberacions, la cultura negociadora i la pluralitat d'interessos.

Per tot això, podem dir que, a finals del segle XVIII, les ciutats catalanes es van situar a la banda alta de les urbs europees.

I així ho reconeix un general napoleònic que va estar de 1808 a 1814 entre nosaltres. Diu que Catalunya té altres costums, una altra llengua i una organització social, diferent a Castella. I existeix una cultura política diferenciada: enlloc de la península no es té tanta set de llibertat i d'independència com a Catalunya.

Us recomano la lectura del llibre. Hi ha molt més cosa a comentar, però crec que aquest resum descriu bé d'on prove l'èxit de la nostra economia, amb més de 5 segles d'història de dur treball. Ningú no ens ha regalat res i, a sobre, l'Estat ha anat sovint a la contra, com ara.

Acabo: ara som en plena 4a revolució industrial, la de la societat del coneixement, i tenim un Estat a la contra de nou, i estem perdent el tarannà emprenedor; a les empreses familiars cada cop els costa més subsistir i tenim uns partits polítics d'esquerres "contraris" a l'empresa.

Mala peça al teler, cal un Estat amb urgència i recuperar el tarannà emprenedor adaptat al segle XXI com ho vam fer en els darrers 5 segles. Com més intervé l'Estat, menys catalans som i més complicat tot plegat.

PS: Tot això que explica el llibre passa NOMÉS a Catalunya de forma generalitzada. Parcialment, a la resta de la Nació Catalana, però en cap cas a Castella i a la resta de la Península. Això descriu dos models clars de país. Uns models que encara avui en gran part perduren!

Joan Canadell

https://twitter.com/jcanadellb/status/1477375908621303809?t=nPwwKE_LZlFcCtWVuMwakw&s=08